

Kövessi Erzsébet Szakképző Iskola és Gimnázium

OM azonosító: 038245 1089 Budapest, Dugonics u. 17-21. Tel./Fax: 284-2662, 303-0317, 283-0951

E-mail: titkarsag@neteverest.hu honlap: www.esely-szakkepzo.hu

Pályázati azonosító: TÁMOP-3.2.1/B-09/3-2010-0004

**BEVEZETÉS AZ IRODALOMBA: SZÖVEGEK,
SZÖVEGVILÁGOK ÉS FELADATOK
IRODALOM ÓRAVÁZLATOK
9. OSZTÁLYOS TANULÓKNAK**

Készítette

Kozma Lászlóné Drávecz Tünde

Budapest

2011.

Bevezetés, avagy használati útmutató...

Az első találkozások mindig meghatározó élmények az ember életében. Különösen így van ez, ha új iskolába kerülünk, új tanárral találkozunk, még akkor is, ha a tantárgy a régi: a sokak által szeretett, de még többek által nem kedvelt irodalom. A következőkben olyan óravázlatokat dolgoztam ki, amelyek megkönnyítik az első találkozást, élvezetesebbé teszik az első órákat, sőt talán csökkentik az irodalommal szembeni ellenérzést a 9. osztályos tanulóknál.

A vázlatok könnyen megérthető és élvezhető irodalmi szövegekre épülnek, de igénylik a tanulók aktivitását, kreativitását is. Minden óravázlat a következő részekből áll:

-**RÁHANGOLÓ**: az óra első része, meghatározza az óra alaphangulatát, felkelti a tanulók érdeklődését, aktivizálja előzetes ismereteiket.

-**SZÖVEGFELDOLGOZÁS**: az irodalmi szövegek felolvasása többféleképpen történhet, egyénileg, párosan, csoportban, frontálisan. Egy dolgot mindenképpen tartsunk szem előtt: a tanári előadás élményforrás!

-**FELADATOK A SZÖVEGFELDOLGOZÁSHOZ**: a feladatok változatosak, többféle munkaformára és munkamódszerre épülnek, melyeknek részletes leírása a Mellékletben található. Nem szükséges minden feladaton végighaladnunk, a tanár szabadon válogathat saját akarata és az adott osztály szintjének megfelelően.

+**GONDOLANDÓ (MEGGONDOLANDÓ)**: érdeklődő, tehetséges gyerekeknek szánt feladatok, lehetőségessé teszik az órai differenciálást.

És végezetül még egy dolog: ne mi legyünk a bevezető órák középpontjában, hanem a tanuló, akinek éreznie kell, hogy fontos, hogy véleményét meghallgatják, hogy munkájával ő is segítette egy adott óra megtartását!

Mindenkinek jó munkát kívánok!

Bevezetés az irodalomba: szövegek, szövegvilágok és feladatok

•Az irodalom eredete, szóbeliség és írásbeliség

Ráhangelő

- Gyűjtsetek össze asztalterítő-technikával, szerintetek milyen szövegeket nevezünk irodalomnak!
- Hasonlítsátok össze T- táblázattal, hogyan hagyományozódtak az irodalmi szövegek évezredekkel ezelőtt nemzedékről nemzedékre! Hányféleképpen történhet a rögzítésük napjainkban?
- Készítsetek pókhálóábrát arról, hogy milyen emberi igények, szükségletek hozhatták létre az irodalmat!

Szövegfeldolgozás

Az irodalom kezdetei

Az irodalom kezdetei az írásbeliség előtti korba nyúlnak vissza, az ősköltészet, a mágikus művészet korába. A varázssénekek, mítoszok, mondák, siratók és mesék az emberiség legősibb irodalmi műfajai, illetve szövegei. Évezredekken át szóban hagyományozódtak. Ennek a szóbeli hagyománynak egy része egy- egy nép írott irodalmában is továbbélhetett (pl. görög mítoszok). Más népek dalait, meséit évszázadokkal később kísérelték meg összegyűjteni és lejegyzetelni. Legtöbbjük azonban – rögzítés hiányában- egyszerűen elfelejtődött. Arról, hogy mi készítette az embert már a történelem előtti korban művészi, irodalmi jellegű alkotó munkára, különböző feltételezések vannak.

Ma sokan vélik úgy, hogy a művészet, az irodalom, az ember megismerési vágyából fakad. Az ember önmagát és a világot megérteni akaró, eredendően játékos, alkotó természetében gyökerezik.

Azokban a kultúrákban, amelyekben az írásbeliség megjelent, megszületett az irodalom írott változata is. Szóbeliség és írásbeliség, népköltészet és műköltészet, népszerű és magas szintű irodalom, irodalmi és hétköznapi szöveg évszázadokon át kölcsönös együttműködésben élt és él ma is.

Az irodalmiság tehát az írásbeliségnél tágabb fogalom, ugyanakkor azonban szűkebbnek is tekinthető. Szűkebbnek, mert a művészetek egyik ágaként a szépirodalmat értjük rajta. Azt a

szépirodalmat, amely esztétikai tapasztalattal: a szépség élményével és a megértés, önmegértés örömeivel ajándékozhatja meg olvasóit.

Vannak átmeneti irodalmi formák is. Ilyen például a művészeti tárgyról szóló, személyes hangú, művészi igényű tanulmány, az esszé. De ilyen az életrajzírás vagy a szónoki irodalom java része is. A történelem különböző korszakaiban a szépirodalomba tartozó formák köre hol kiterjedt, hol szűkült. Vagyis a fogalom éppúgy, mint maga az irodalmi jelenség, változott.

Feladatok a szöveg feldolgozásához:

- Olvasd el az ismeretközlő szöveget jelölés technikával!
- Készíts a füzetedbe jelöléstáblázatot, írd bele a szöveg kulcsfogalmait!
- Beszélj meg táblázatos vázlatodat partnérjakkal!
- Keressetek közösen választ kérdéseitekre, ha szükséges, kérjétek segítséget tanároktól!

+gondolandó

Falfirkák

Ne vezess túl gyorsan, mert még lemarad az őrangyalod!

Légy hű magadhoz! Egész életedet vele kell leélned!

Örökké akarok élni! Eddig sikerült.

Ne makacskodj, forogj együtt a Földdel!

Viccek

- Jean, hozza be a köntörfalat!
- Minek, uram?
- Mellé akarok beszélni.

Egy csiga mászik fel a tölgyfára. Ötven év múlva elér a feléhez, majd megcsúszik és lezuhan a földre. Keservesen megüti magát, majd így szól:

- Na lám csak! Ez a vége a nagy sietségnek!

Örkény István: Csupa közhely- részlet

Két test, egy lélek

Nem tudok nélküled élni

Ha távol vagy, veled időznek gondolataim

Pedig ki hitte volna

Mi rejtőzik az idő méhében

Nem lehet azt kiszámítani

Mert csak a vak szerencse műve

Rég volt, talán igaz se volt

Hogy egymást kézen fogva

Egymásnak vállat vetve

Nekivágtunk a meredeknek

Szembenézve az élet viharával (...)

(kötetben megjelent 1968-ban)

Varró Dániel: sms

Azt írom + most 1 smsbe

Hogy beléd vagyok kedvesem esve

Vágyak dobálnak partra kivetnek

Billentyűzárát oldd ki szivednek (2007)

+gondolandó feladatok:

- Keressetek minél több kapcsolatot a szövegek, szövegrészek között!
- Gyűjtsetek példákat a szóbeliség és az írásbeliség, a hétköznapi szövegek és a szépirodalom közti kapcsolódásokra!
- Keressetek példát a szövegekből arra, hogy egy szó, szószerkezet vagy mondat mást, többet jelent, mint a hétköznapi beszédben!
- Keressetek példát arra is, hogy egy mondat jelentését megváltoztatják az őt körülvevő mondatok!
- Népszerű irodalom – szépirodalom**

Ráhangelő

Vitassátok meg az alábbi kérdéseket! Ötleteiteket, érveiteket, példátokat rögzítsétek T- táblázatba!

- Miben különböznek a költők, írók által írt szövegek a hétköznapiaktól?
- Milyen szempontok szerint lehet egy művet tömeges igényt kielégítő népszerű irodalomnak nevezni?
- Milyen szempontok szerint lehet egy művet szűkebb réteg által olvasott szépirodalomnak minősíteni?
- Mennyire időtálló egy- egy ilyen minősítés?

Beszélgétek meg a tollak közepén technikával:

- Miért jó vagy nem jó sci-fit, thrillert, kalandregényt vagy szerelmes regényt olvasni?
- Mit olvasnak szívesebben a lányok, mit a fiúk?
- Művészet-e a képregény? Keress érveket mellette és ellene is!
- Miért szereted, vagy miért nem kedveled a Harry Potter- könyvsorozatot?

Szövegfeldolgozás

Népszerű irodalom

A népszerű, de esztétikai mércével nem szépirodalomnak tekintett művek gyakori megnevezése a ponyva. Az elnevezés a XIX. században keletkezett, amikor széles körben elterjedt az írni-olvasni tudás. A vásárokon megjelentek a könyvárusok is, akik olcsó papírból készült füzeteket kiterített ponyván árulták. A ponyva szó hamarosan leminősítő esztétikai minősítéssé vált. A művészileg értékes irodalommal szemben az értéktelennek, közhelyesnek, nyelvi megformálásában igénytelennek minősített alkotásokat jelölték és jelölik vele. A ponyvairodalom alkotásai nem eredetiek és nem egyediek, mégis sokszor szórakoztató, népszerű, izgalmas olvasmányok, van olvasótáboruk, közönségük. Népszerűségük talán épp általánosító helyzeteikben, ismerős elemeikben, egyszerű világ- és emberképükben rejlik. Annak a látszatnak vagy illúzióknak az átélhetőségében, hogy a dolgok mindig elrendeződnek, és a problémák megoldódnak. A szépirodalom és a népszerű irodalom határait nehezen lehet megnyugtatóan kijelölni. Napjaink művészetszemléletének egyik meghatározó vonása például éppen a népszerű, populáris kultúra és a művészi, elit kultúra határainak elmosása, vagyis az irodalom határterületeinek képlékennyé tétele.

Feladatok a szöveg feldolgozásához:

- Keressetek eddigi olvasmányaitokból példákat arra, amikor nehezen lehetett besorolni egy művet a szépirodalom vagy a népszerű irodalom kategóriájába!
- Tanulmányozzátok a következő táblázatot! Melyek műfaji megnevezések és melyek nem? Indokoljátok! Milyen szempontokat érvényesítenek a nem műfaji megnevezések?

A népszerű irodalom

horror, thriller	izgalmas, félelmet, rémületet keltő történet
sci- fi (science fiction)	tudományos- fantasztikus irodalom
lektúr	népszerű, könnyű, szórakoztató, olvasmányos történet, szövegformálása igényes
krimi	bűnügyi történet
kultuszkönyv	egyres olvasói csoportok körében népszerű könyv, köré kultusz épül
bestseller	népszerű, az eladási példányszámot

- Beszéljétek meg párban, unalmasabb- e a kritikusok, hivatásos értelmezők által értékesnek minősített irodalom?
- Készítsetek párban TOP 10 listát olyan, a szépirodalom és/ vagy a népszerű irodalom körébe tartozó művekről, melyeket mindketten olvastatok!

+gondolandó

Kovács András Ferenc: Könyvheti sláger

- Ad nótám: Pancsoló kislány- részlet

Úristen, itt a nyár!

Mein Gott und Mon dieu!

A költő dedikál,

A könyvhétre kijő,

S míg gubbaszt egyedül,

Csak egyre kesereg,

Hogy versek helyett mért nem gyártott

Inkább gyereket!

Jaj úgy élvezem én a standot!

Mert a kultúra megható!...

És a könyv csakis ott kap rangot,

És még Bambi is kapható!

(1998)

Parti Nagy Lajos: Sárbogárdi Jolán: A test angyala- részlet

Tizenhat hosszú perc elteltével kijött a férfi. Áthaladva a helységen egyszer csak megállt és Edinához fordult. Ívelt szája balsarkában kis, fiús mosoly játszott, bár nem tikkelés.

- Kérem... Edina! Ugye szabad így szólítanom?

Mondta kertelés nélkül.

Edina ziháló levegővétele nem hagyott kétséget maga felől.

- Szabad!-

Válaszolta elharapott sikollyal.

(1997)

+gondolandó feladatok:

- Milyen népszerű szövegeket utánoznak a részletek? Miért teszik ezt?
- Mi mindenből lehet tudni, hogy az idézett szövegek valamire rájátszanak?
- Hogyan jelenik meg a népszerű irodalom- szépirodalom problematikája a két részletben?
- Miért nem szépirodalom a sláger vagy a szerelmes ponyvaregény? Miért válik szépirodalommá az ezeket kifigurázó szöveg?
- Milyen nyelvi elemek alakítják a két részletben a gunyorosságot, a kifigurázást, az iróniát?
- Mi a két szövegrészletben az irónia tárgya?

Az irodalom mint világalkotás

Ráhangoló

„Ez nem pipa”, olvasható René Magritte belga művész alkotásán (1928- 1929). Értelmezzétek a szerző állítását a kép és az alábbi idézet segítségével!

„Egy képet nem szabad felcserélni a dologgal, amit az ember megérinthet. Meg tudja tömni az én pipámat? Természetesen nem. Ez csak egy vázlat. Ahogy rá is írtam a képre, hogy ez nem pipa, úgy is van. A narancsszelet másolata egyáltalán nem ehető.” (R. Magritte)

Szövegfeldolgozás

„(A) meséléshez mindeneelőtt világot kell alkotni, és azt be kell rendezni, amennyire csak lehet, a legutolsó részletig. Ha egy folyót alkotnék, két parttal, a folyó bal partjára odaraknék egy horgászt, és ha ezt a horgászt lobbanékony jellemmel és rovott múlttal látnám el, nos, akkor kezdeném is az írást, szavakra lefordítva azt, aminek elkerülhetetlenül be kell következnie. Mit tesz a horgász? Horgászik. (És már ebből is tennivalók egész sora adódik többé- kevésbé elkerülhetetlenül.) És aztán mi történik? Vagy van kapás, vagy nincs. Ha van, akkor a horgász kifogja a halat, aztán hazamegy, mint ki jól végezte a dolgát. Itt a vége, fuss el véle. Ha nincs kapás, akkor a horgász esetleg méregbe gurul, nemhiába lobbanékony. Esetleg kettétöri a botját. Nem sok, de vázlatnak már ez is megteszi. Van viszont egy indián közmondás, amelyik így szól: Ül ki a folyópartra, és várj, előbb- utóbb elúszik előtted az ellenséged hullája.

Hátha arra úszik egy hulla? Hiszen ez a lehetőség benne van a folyó szövegekőzi környezetében. Ne feledjük, hogy az én derék horgászomnak rovott a múltja. Vállalja- e a kockázatot, hogy bajba kerül? Mit csinál? Kereket old, úgy tesz, mintha nem is látná a hullát? Úgy érzi, nyakig van a pácban, mivelhogy végtére is ez az ő halálos ellenségének a hullája. Méregbe gurul- e, amilyen lobbanékony, mert lám, most oda a hőn állított bosszúállás lehetősége? Tessék: alig- alig rendeztem

be ezt a saját világomat, és máris elkezdődött egy történet. Sőt egy stílus is, mert egy pecázó horgász lassú, hömpölygő elbeszélésritmust kényszerítene rám, vélhetőleg türelmes várakozása szabná meg, de türelmetlenül meg- megránduló indulatossága tagolná ezt a ritmust. A világ megalkotása a fontos, a szavak azután szinte önmaguktól adódnak.”

(Umberto Eco: A regény mint kozmológiai tény- részlet)

Feladatok a szöveg feldolgozásához:

- Miért világalkotó tevékenység a szerző szerint a „mesélés”?
- Mi mindenből alkothatja meg az író a mű világát?
- Mi mindent kell figyelembe vennie az írónak, mielőtt megírja a művet?
- Vajon milyen tevékenységeket végez az író a megírás folyamatában?
- Mit gondoltok: az eltervezés vagy a megírás az időigényesebb folyamat? Indokoljatok!
- Folytassátok a megkezdett történetet úgy, hogy az osztály minden tagja továbbfűzi egy mondattal! Figyeljete arra, hogy befejezett történetet hozzatok létre!

+gondolandó

„ Na mi lesz veled, herceg Piripi? Siess, mert elhalásszák előled Holdkifli kisasszonyt a fodros ezüsthők. Na, mi lesz? Az eszemadta kicsi hercegecske tétovázott. Micsoda dolgot eszeljen ki, miféle csalafintasággal kaparintsa meg magának a parányi ezüstkiflit, a holdkisasszonykát? Pedig az most is incselkedett vele.

Juhhy, juhhy, ol hikk muff!”

(Gulácsy Lajos: Na'Conxipanból-részlet)

„ Ott éltem, éldegéltem. Sokan belém léptek, aztán visszanézve szidtak, ócsároltak, kemény szavakkal illettek, amelyeket nem írok le. Két napig voltam pocsolya, zokszó nélkül túrva a sértéseket.”

(Örkény István: Egy pocsolya emlékiratai- részlet)

„Egy fiú rákoppintott az asztal lapjára, és azzal eltűnt. Egy borostásképű férfi hosszan kopogott. Egyszerűen nem tudta abbahagyni. Kopogott, kopogott. Talán valamilyen zeneművet. Az utca egyhangú, borús zenéjét. Egy lány leült a székre. A lábát lógázta. Felugrott, nevetve elszaladt.”

(Mándy Iván: Az utcán- részlet)

+gondolandó feladatok:

- Válasszatok az olvasott részletek közül, és próbáljátok ki a fagocitátum nevű kreatív szövegalkotó játékot négyfős csoportokban!
- Olvassátok fel az elkészült történeteket, és beszéljétek meg a megírás során szerzett tapasztalataitokat!
- Vitassátok meg a tollak közepén technikával: mit jelent olvasóként írni és íróként olvasni!
- Az irodalmi alkotás mint szövegvilág**

Ráhangelő

Az általános iskolai tanulmányaitok során olvasott elbeszélések, novellák közül elevenítsétek fel azokat, amelyek a legnagyobb hatással voltak rátok! Miért?

Szövegfeldolgozás

Mándy Iván: Az utcán

Kint álltak a járda szélén egy öreg, vastag törzsű fa mellett.

A barna asztalka és a szék. Oly véznák, hogy az őszi napfény szinte átsütött rajtuk. Idős házaspár, akik mögött bezárult a lakás. Az utcára kerültek. De itt is tudják, hogy kell viselkedni. Ők nem koldusok.

Az asztalból valaki kihúzta a fiókot. Elemelte. Elvitte. Ő meg úgy maradt kifosztva. És talán még gőgösebben. Csak tessék! Ha még mindig van mit elvenni tőlünk! Ha még mindig...A vékonyka szék mintha mérsékelné. Hagyd, öreg! Nem érdemes velük törődni!

Miért is törődne nekünk velük? A járókelőkkel. A bábéskodókkal. Akik egy- egy percre megálltak mellettük. Egy fiú rákoppintott az asztal lapjára, és azzal eltűnt. Egy borostásképzű férfi hosszan kopogott. Egyszerűen nem tudta abbahagyni. Kopogott, kopogott. alán valamilyen zeneművet. Az utca egyhangú, borús zenéjét.

Egy lány leült a székre. A lábát lógázta. Felugrott, nevetve elszaladt.

Egy fekete ruhás öregúr köhögőrohamot kapott. Hirtelen tört rá a roham, ahogy ott ácsorgott. Fuldokolva átfogta a szék támláját. Valósággal rároskadt. Az megadóan tűrte. Az öreg eltámolygott. Egy pillanatra visszanézett, meglehetősen szemrehányóan. Mintha széknek köszönhetne volna az egészet.

Akadtt, aki fölemelte a széket. Egy pillanatig a levegőben tartotta. Letette.

Akadtt, aki fölemelte az asztalt. A hóna alá vette, és elindult vele. Visszavitte. Letette.

...aki bedugta a kezét a fiók helyére. Az üres levegőben kotorászott. Mintha fontos iratok után kutatna. Vagy éppen csak egy levél után.

...és aztán aki csak úgy bámult.

- Ez a két öreg!

Nem magyarázkodtak. Senkit se szidalmaztak. *Hogy így meg úgy, ő juttatott ide bennünket, neki köszönhetjük mindezt!* Nem gyalázkodtak és nem siránkoztak.

Történt, ami történt.

Kint álltak az őszi napfényben az öreg fa mellett. Kopottan, áttetszően soványan. És valami olyan mélységes fölényel.

Feladatok a szövegfeldolgozáshoz:

- Mándy Iván novellájában a főszereplők elhasznált, utcára kitett bútorok, míg a mellékszereplők emberek. Mennyiben változtatja ez meg az elbeszélés értelmezését?
- Gyűjtsétek össze pókhálóábrával az elbeszélésben szereplő bútorok emberi tulajdonságait!
- Hogyan keveredik az elbeszélésben a valóság és a valóságúttlen világ? Mi minden van felcserélve?

- Foglaljátok össze, miről szól Mándy Iván elbeszélése szó szerinti jelentésben! Miről szól átvitt értelemben, valójában?
- Húzzátok alá az elbeszélésben azokat a mondatokat, amelyeket
 - a történetmondó beszél
 - egyértelműen a bútorok beszélnek
 - nem lehet eldönteni, hogy a történetmondó vagy a bútorok beszélnek!
- Írjátok 8- 10 mondatos, személyes véleményt tartalmazó olvasói levelet az elbeszélésről egy barátotoknak! Olvassátok fel az elkészült leveleket!

+gondolandó

Roland Barthes (1915-1980) francia irodalomtudós szerint, ami egy elbeszélésben lejátszódik, az nem vonatkoztatható a való világra, mert ami történik, az egyedül a nyelv kalandja. Értelmezzétek ezt az állítást! Keressetek érveket mellette és ellene! Használjátok T- táblázatot!

•Szövegek beszélgetése

Ráhangelő

- Készítsetek pókhálóábrát arról, mire ad alkalmat a születésnap!

Szövegfeldolgozás

József Attila: Születésnapomra

Harminckét éves lettem én-

meglepetés e költemény

csecse

becse:

ajándék, mellyel meglepem

e kávéházi szegleten

magam

magam.

Harminckét évem elszelelt

s még havi kétszáz sose telt.

Az ám,

Hazám!

Lehettem volna oktató,
nem ily töltőtoll koptató

szegény

legény.

De nem lettem, mert Szegeden

eltanácsolt az egyetem

fura

ura.

Intelme gyorsan, nyersen ért

a „Nincsen apám” versemért,

a hont

kivont

szablyával óvta ellenem.

Ideidézi szellemem

hevét

s nevét:

„Ön, amíg szóból értek én,

nem lesz tanár e féltekén”-

gagyog

s ragyog.

Ha örül Horger Antal úr,
hogy költőnk nem nyelvtant tanul,
sekély
e kéj.

Én egész népemet fogom
nem középiskolás fokon
taní-
tani.

Varró Dániel: A Bús, Piros Vödör dala

Vagyok a vödör- szállj, dalom!-
ki szomjúság és fájdalom
alól
dalol.

Üres vagyok és hontalan,
szívembe únos- úntalan
bebú
a bú.

Ó, ért öröm, nem is kevés,

ivott belőlem fecske, és

füle-

müle.

A Kék Lapát! A Zöld Lavór!

Volt életemben pár lamúr

zománc-

románc.

Oly ifjú voltam és szeles,

úsztam a lét mosószeres

vizén...

Biz' én

pucoltam pacát, foltot is,

lehettem volna boldog is

simán...

S ti mán

el is feledtetek, nosza.

Rám ült az elmúlás kosza.

Mocsok

tocsog

körül, bármerre nézek én,
piszok került elém, belém,
alám.

Na, lám.

Hisz szép vagyok még és deli,
hát mért nem töltötök teli?

Az ok,
gazok,

mi, hogy beposhadt vénkorom?

Kit ellepett a szén, korom,
s feled-
ve lett,

kit benőtt fű és moha már,
nem lehet abból soha már
vidor
vödör?

Feladatok a szövegfeldolgozáshoz:

- Gyűjtsetek össze minél több hasonlóságot és különbséget József Attila és Varró Dániel verse között! Meglátásaitokat rögzítsétek halmazábrában!
- Keressetek magyarázatot az azonosságra, a hasonlóságokra és a különbségekre!
- Hogyan befolyásolhatja Varró Dániel versének olvasását, megértését a József Attila- vers ismerete?
- Készítsetek –csoportmunkában- illusztrációt vagy 3-4 állóképből fotóalbumot József Attila, illetve Varró Dániel verséhez!

+gondolandó

József Attila Születés napomra című versének formáját és témáját több kortársköltőnk is megidézte.

Orbán Ottó: Születésnapomra- részlet

Nem mondom meg, hány éves lettem,

a tortabevonót is mind megettem:

az ám,

lazán!

Kovács András Ferenc: Bírálóimhoz. Születésnapomra. Plágium!- részlet

Harmincnégy éves lettem én:

nem bódít versen vett remény,

se bű,

se báj.

+gondolandó feladatok:

- Válasszátok ki az egyik részletet, és írjátok 6-8 mondatos értelmezést az idézetnek a József Attila- vershez való kapcsolódásához!
- Próbáljátok meg 2- 3 versszakos verset írni a Születésnapomra versformája szerint!
- Témák, művek, olvasók az időben**

Ráhangelő

- Hasonlítsd össze halmazábrával saját iskoládat a képen láthatóval! Mi változott? Mi változatlan?
- Rajzoljátok le, milyen lesz az iskola 100 év múlva!
- Fogalmazzátok meg, milyen szerepet tölt be az iskola a társadalomban! Szükségszerű-e az iskola változása? Gyűjtsetek T- táblázattal érveket ellene és mellette is!
- Rögzítsétek pókhálóábrával, milyen metaforikus jelentései lehetnek az iskolának!
- Mit jelent szerintetek a „Nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk” szállóige?

Szövegfeldolgozás

Jókai Mór: És mégis mozog a Föld-részlet

A tizenegy ifjú körülállta az asztalt, mindegyik fogott egy poharat (annak meg „finak” volt a neve), s azzal rázendítette a diákok bordalát, mely elébb búsongó halottkísérő melódiával kezdődik, s azután marsütemben, végre rohamlépésben megy tovább; egyike a legszebb bordaloknak, amiket valaha mester alkotott:

Múlik, mint az árnyék, ez az élet:

Észre sem vesszük, hogy semmivé lett.

Hej, bizony esztelen,

Aki búsul, midőn

Örömök közt mulathat és vigadhat!

Észre sem is veszi,

Elsuhan élete;

Elenyészik, mint az őszi pára, köd,

Megszaporodik ez az életfonál

A kotyogó kebelű kancsónál.

Fogj, nosza, kulacsokat,

Tölts tele finakokat,

A fekete bajokat

Öntözd le!

S aztán megint vissza az első sorra: „Múlik, mint az árnyék, ez az élet.”

Hanem az ének kezdetén az történt, hogy az egyik diák a poharával feldöntötte a gyertyát, s sötétben maradtak. Azért csak végigdanolták a nótájukat, s csak azután kezdtek el kiáltozni: „Nagy uram, elaludt a gyertyánk!”

Karinthy Frigyes: Tanár úr kérem. Elkéstem- részlet

Szerdai nap lévén, én istenem, a mennyiségtan után két óra mértani rajz. Hiányzik a szépiám, a görbe léniám is hiányzik, amit pedig ma összeírnak. Guttmann ígért egy gumiguttit, azt elkérem. Vörösmarty nyelvszépségei. Na, igen Vörösmarty Nyelvszépségei, tudom, tudom: ma ez a tét, kettő vagy semmi. Csak a másik felét néztem még át, de van két tízperc a magyaróra előtt, az húsz perc, most, míg az iskolába érek, átgondolom magamban az első felét: nyerem tizenöt percet, azalatt beröpülöm Vörösmarty Nyelvszépségeit, elkérem Guttmantól a gumiguttit, és még a történelmet átszaladom. A füzetem nincs meg. Tanár úr, kérem, fiam ma gyengélkedett, a mennyiségtani dolgozatot nem készíthette el. Igen tisztelt tanár úr, iam gyengéd szervezetének ápolása hosszabb időt vesz igénybe, mely idő alatt házi orvosunk a mennyiségtan- dolgozatoktól való tartózkodást ajánlotta.

Szabó Magda: Abigél- részlet

Mikor a fekete patentharisnyára ráhúzta a széles orrú, fekete magas cipőt is, azt hitte, végképp elkészültek, aztán kiderült, hogy tévedett. Ami még hátravolt, sajtóságos módon még jobban felizgatta, mint az új felszerelés. Mikor Zsuzsanna az ő régi ezüsthátú hajkefeje helyett frissen kiutalt fahátú kefével elkezdte simára kefélni hosszú, angol fűrtjeit, s ugyanúgy közepén elválasztotta, copfba fonta és megkötötte fekete pert-livel, ahogy a többi lány viselte, elkezdett reszketni. „Elnyeltek mindenestül. Ez már nem is én vagyok”- gondolta és szaporábban lélegzett. Zsuzsanna egyre gyorsabban dolgozott a haján, hogy minél hamarabb elkészüljenek, mint aki tudja, mit jelent egy kislánynál, ha hirtelen megváltozik a lélegzete ritmusa. „Még a hajamat is elvették. Most már semmim sincs abból, ami valaha volt.”

Feladatok a szövegfeldolgozáshoz:

- Értelmezzétek a részleteket kettéosztott naplóval az alábbi szempontok szerint:
 - a részletek helyszínei
 - a részletek jeleneteinek jellemző kellékei, tárgyai
 - a jelenetekből kiolvasható külső és belső szabályok
 - a történések, a diák helyzete, az iskola rendjében elfoglalt helye a részletek alapján
- Szerintetek melyik történet mikor játszódik? Milyen kérdést, problémát állít a középpontba?

+gondolandó

Olvassátok végig a következő szöveget, majd a megértés elősegítésére készítetek halmazábrát! A halmazok jelölésére használjátok a következő kifejezéseket: a mű világa; az olvasó világa; a mű és az olvasó párbeszédében létrejött jelentés!

A műalkotás megszületésétől fogva időben létezik. Ez az időbeliség a mindenkori befogadóra is érvényes. A befogadó is saját korának hagyománytapasztalatával és személyes műveltségével lép be az olvasási- értelmezési folyamatba. Ez azt jelenti, hogy amit egy adott műről gondolunk, nem választható el attól, amit már előzőleg tudunk az irodalomról, önmagunkról és a világról. A mindenkori olvasó megértési folyamatait is befolyásolják korának hagyományai, kérdései, elvárásai. De befolyásolja saját olvasói tapasztalata, műveltsége, a világról alkotott elképzelése is. Vagyis az irodalmi alkotás jelentése a mű világának és a mindenkori olvasó világának a találkozásában, a két világ párbeszédékeként jön létre.

•Műnemek- műfajok

Ráhangelő

- Eddigi tanulmányaitok és olvasói tapasztalataitok alapján mozaiktechnikával gyűjtsétek össze, majd ábrázoljátok csomagolópapíron, mit tudtok a líra, dráma és epika műneméről!
- Tekintsétek át a csoportok munkáit a vándorló csoportok technikájával!

Szövegfeldolgozás

Az irodalmi műalkotások rendszerezése, csoportosítása az irodalomról való beszéd hagyományos törekvései közé tartozik. Minden kor kialakítja a maga műfajfogalmát. Az ókori görög irodalom rendszerezője, Arisztotelész például nem különítette el az epikus és a lírai költészetet. A műnemek ma ismeretes felosztása mindössze körülbelül kétszáz éve szilárdult meg. Ez a felosztás három alapvetőnek tekintett emberi magatartás-, illetve szemléletforma alapján a líra, epika és dráma műnemébe sorolja az irodalmi műveket. Ezek az alapkategóriák (műnemek) tovább tagolódnak különféle műfajokra és altípusokra. Az epika műnemén belül például alpműfaj a regény, melynek különféle típusait különböztetjük meg. Van kalandregény, történelmi regény, detektívregény stb. A dal a lírai műnem egyik alpműfaja. De a dal lehet például siratóének, bordal, helyzetdal, udvarló ének stb. Az irodalmi műfajok egyértelmű meghatározásának több akadálya is van.

Csoportosíthatjuk a műveket tartalmi- tematikus szempontok szerint éppúgy, mint terjedelmi, formai vagy kommunikációs szerepbeli jegyeik alapján. Az irodalom időbelisége a műnemek, műfajok folyamatos változását is jelenti. Az új alkotások a meglévő műfaji kereteket módosíthatják, tágíthatják, feloldhatják vagy épp követhetik. Ennek megfelelően az irodalomtudomány új rendszerező elveket alakíthat ki. Korunk irodalmának például egyik jellemzője a műnemi határok elmosása, a hagyománynak a műfaji határokat is feloldó kezelése. Ez a jellemző gyakran megnehezíti vagy lehetetlenné teszi egy- egy alkotás műnembe, műfajba sorolását. Mindez mutatja, hogy az irodalomban nincsenek végleges szabályok, változatlan művészi alapformák.

Feladatok a szövegfeldolgozáshoz:

- Olvassátok el jelöléstechnikával az ismeretközlő szöveget!
- Felmerülő kérdéseiteket padtársaitokkal, majd tanárotokkal közösen beszéljétek meg!

+gondolandó

- Olvastatok- e olyan művet, amelyet nem lehet műnembe vagy műfajba sorolni? Mi volt az? Miért tartjátok a besorolást nehéznek vagy lehetetlennek?

•Szerző- mű- befogadó

Ráhangelő

Pierrot (Marosi Z. Tamás): A bohóc

A komédiás leült a tükör elé,
és szemben egy ráncos arcot látott,
ki tudja már, hányadszor vélte úgy,
ezen az estén utoljára játszott...
De nem mosta le arcáról a sminket,
sőt egy kövér könnycseppet is odafestett,
felvette a legszebb fehér ruháját,
s most érezte, újra élni kezdett...

Mert Ő a bohóc!

Mert Ő a bohóc!

(- már megin' ez a bohóc)

A komédiást nem érdekelte többé,
hogyan az emberek hazugságban élnek,
felépítette világát egy közeli bolygón
és ifjúnak hitte magát és szépnek...

Míg Ő a bohóc!

Míg Ő a bohóc!

(- már megin' ez a bohóc)

Fess az arcodra egy könnycseppet, s légy őszinte, fehér,
keress egy világot, egy még szebbet, és ez mindennel felér!

Légy Te is bohóc!

Légy Te is bohóc!

(1990)

- Mit jelenthet a bohócfigurák szomorúra festett arca?
- Mi a bohóc őszinteségének az ára?
- Miféle bolygón lehet saját világot építeni?

Szövegfeldolgozás

Az irodalmi alkotás valójában nincsen készen, amikor az alkotója befejezi, vagy amikor nyomtatásban megjelenik. Megszületésétől fogva egy négytényezős folyamat részesévé válik. Ennek az irodalmi közlésfolyamatnak a tényezői a szerző, a mű, a befogadó és jelentés. A négy tényezőt és a közöttük megvalósuló kapcsolatrendszerét a művelődéstörténet különböző korszakaiban másként értelmezték. Az irodalom, a művészet évszázadokon át a közösség nagyjából egységes értékrendjét és világvélelét jelenítette meg. Jelképrendszere mindenki számára érthető volt. Maga a szerző is a közösség tagjaként alkotott. Így kevésbé volt fontos a szerzőség kérdése. Az alkotó és a befogadók eltávolodása a könyvnyomtatással kezdődött. A folyamat eredményeként a művel való találkozás függetlenedett a szerzőtől. Ennek következményeként a szerző pedig függetlenedett az olvasótól. Ugyanakkor a szerzőknek az alkotásuk jelentőségébe vetett hite megerősödött. Kiléptek a névtelenségből. Az alkotói öntudat összekapcsolta a művet és a szerzőjét. A befogadó a szerzői szándék szerint való jelentést kereste az olvasás során. De már csak magára a szövegre, annak nyelviségére támaszkodhatott. Így egyre inkább előtérbe került a mű mint nyelvi alakzat.

A XIX. századtól fokozatosan kérdésessé vált az is, hogy a közösség minden tagja valóban hasonló módon, egységesen tapasztalja meg és értelmezi a világot. Megszűnt a mindenki számára nagyjából közösen érthető művészi jelhasználat gyakorlata is. A befogadóra egyre nagyobb szerep hárult saját értelmezése, saját jelentése megteremtésében. Ez azzal a következménnyel járt, hogy korunkra az irodalomról való beszédében a szerző egyre jobban háttérbe szorult. A befogadó, illetve a befogadás történései viszont előtérbe kerültek. Ma úgy gondoljuk, hogy az irodalomértés központjában a mű és a befogadó párbeszéde áll.

Feladatok a szövegértéshez:

- Értelmezzétek az olvasottak alapján a következő fogalmakat!
szerző- mű- befogadó- jelentések
- Hogyan változtak történetileg az irodalmi közlésfolyamat tényezői?
- Hova helyeznétek az irodalmi közlésfolyamat történeti értelmezésében az alábbi gondolatot?
Válaszokat indokoljátok!

„Azok a könyvek, melyek könyvtárad polcain szunnyadnak, még nem készek, vázlatosak, magukban semmi értelmük. Ahhoz, hogy értelmet kapjanak, te kellesz, olvasó.” (Kosztolányi Dezső)

+gondolandó

Irodalomról beszélni csak olvasói tapasztalat birtokában lehetséges és érdemes. Az olvasás: értelmezés és megértés. De az olvasás a megértettek alkalmazása, gondolkodásmódunk, értékrendszerünk, olvasói tapasztalatunk, ízlésünk formálódása is. Az irodalmi művek kérdésekkel fordulnak hozzánk. Ha ezek a kérdések a mi kérdéseink is, az újraolvasás, elmélyülés során választ keresünk rájuk. A műben tehát egy másik világgal találkozunk. De ebben a máságban önmagunkat tapasztaljuk meg. Mélyebb önismeretre, árnyaltabb világismeretre tehetünk szert. Az olvasás játék, öröm és felfedezés is. De figyelmet, nyitottságot, odafordulást, időt igénylő tevékenység. A jó olvasó a megértés érdekében mozgósítja előzetes ismereteit. A műre vonatkozó előfeltevésekkel él, jósol. Előzetes elképzeléseit, elvárásait az olvasás folyamatában ellenőrzi, módosítja, megértési folyamatait nyomon követi. A jó olvasó újraolvasó. Minden olvasás eredménye a másképp tudás, a másképp gondolkodás, a másképp cselekvés. Az olvasóvá válás ugyanakkor személyes választás eredménye. Mindenkinek magának kell meggondolnia, akar-e olvasóvá válni. És ez ma talán nem is olyan egyszerű döntés. Mindenesetre, aki lemond a könyvről, az irodalomról, lemond önmaga és a világ mélyebb megismeréséről is.

Wallace Stevens: A ház csendes volt, s a világ aludt

A ház csendes volt, s a világ aludt.

Könyv lett az olvasó, ahogy az éj

Öntudatára ébredt könyvalak.

A ház csendes volt, s a világ aludt.

A szó szállt, mintha nem lenne kötet,

Csak lap fölé görnyedt hű olvasó,

Görnyedni vágyó, tudósi tökélyt

Vágyó, miben igaz a könyv, miben

Az éj valósággá lett gondolat.

A ház csendes volt, így kellett legyen.

A csend a mű, s az ember része volt:

Ösvény a lap valósága felé.

És a világ aludt. S igaz világ,

Mely alszik, s mint a mű, csak önmaga.

Önmaga alvás és éj s önmaga

Az olvasó: görnyedt s hú hajnalig.

(1923, Bajnóczy Zoltán fordítása)

+gondolandó feladatok:

- Mi a szerepe az éjszakának a versben?
- Hányféle átváltozást mutat meg a vers? Ki, mi, kivé és mivé változik?
- Mi a szerepe a csendnek az olvasás szituációjában?
- Milyen költői eszközök emelik ki a csend és az éjszaka jelentőségét?
- Keressétek ki a versből azokat a szavakat, melyek arra utalnak, hogy az olvasás nehéz, értelmi tevékenység, az olvasóvá válás pedig belső elköteleződés!

Felhasznált irodalom

- Pethőné Nagy Csilla: Irodalom 9. I- II.

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2010

- Mohácsy Károly: Irodalom a középiskolák 9. évfolyama számára

Krónika Nova, Budapest, 2005

- Mohácsy Károly: Irodalmi szöveggyűjtemény a középiskolák 9. évfolyama számára

Krónika Nova, Budapest, 2005

- Gintli Tibor- Schein Gábor: Az irodalom rövid története I.

Jelenkor Kiadó, Budapest, 2003

Mellékletek

ÁLLÓKÉP

A drámajáték konvenciója. Nevezhetjük pillanatfelvételnak, fotóalbumnak, szobornak vagy szoborcsoportnak is. Egy- egy mű, műrészlet, szereplő, fogalom, gondolat vagy érzés tényleges vagy szimbolikus egy vagy több képből álló megjelenítése az emberi test kifejezőeszközként való felhasználásával egyénileg, párban vagy csoportban, beszéd nélkül.

FAGOCITÁTUM

Az idézés és a bekebelezés folytonos ismétlődése révén kialakuló szövegképződmény. Úgy jön létre, hogy az újonnan keletkező nagyobb egységek magukban változatlanul megőrzik a korábban létrejött kisebbeket. A folyamat elvben végtelen, a gyakorlatban a befejezettség egy viszonylagos fokán ér véget.

HALMAZÁBRA

Grafikai szervező, amely két vagy több egymást átfedő nagyméretű síkidomból áll, és a gondolatok szembeállítására, illetve a közöttük fellelhető átfedés illusztrálására használható. Összehasonlításhoz, összehasonlítást kérő szövegek megírásához a gyűjtőmunka grafikai szervezőjeként vagy vázlatként használhatjuk.

JELÖLÉSTECHNIKA

A hatékony olvasást és gondolkodást szolgáló interaktív jegyzetelési eljárás. Alkalmazásakor a szöveget olvasás közben a saját megértésünknek és tudásunknak megfelelően oldalszéli szimbolikus jelekkel látjuk el a margón az alábbiak szerint:

• = Tudom, ismerem, az olvasottak megegyeznek előzetes ismereteimmel vagy feljegyzéseimmel.

! = Az olvasottak ellentmondanak előzetes ismereteimnek vagy feltételezéseimnek, illetve eltérnek azoktól. Ezért a megértés érdekében tisztáznom kell az ellentmondást, utána kell járnom a dolgoknak.

△ = Az olvasottak új információt tartalmaznak számomra, el kell döntenem, fontos-e tudni, megtanulni.

? = Az olvasottak további kutatásokra vagy kérdésekre ösztönöznek, esetleg nem értem a szövegrészt, tehát segítséget kell kérnem.

●=Az olvasottakról kiegészítő információ jut eszembe.

Nem szükséges minden sorhoz vagy mondathoz jelet tenni, ugyanakkor egy sorhoz akár több jel is kerülhet, aszerint, ahogyan az olvasó szükségesnek véli. A szöveg feldolgozása után a saját jelölések alapján egyénileg akár jelöléstáblázat is készülhet, amit páros vagy csoportos megbeszélés követhet.

KETTÉOSZTOTT NAPLÓ

A személyes olvasói reagálásra építő eljárás. Elősegíti az elidőző, meg- megálló, értelmező olvasás szokásának kialakulását és az olvasmánnyal való személyes kapcsolat létrejöttét. Az olvasás megkezdése előtt a jegyzetelésre használt írófelületet (lap, füzet) függőleges vonallal kettéosztjuk. A bal oldali oszlopba a mű olyan részleteit jegyezzük le, amelyek megragadták figyelmünket, élményt jelentettek számunkra, érzelmeket, gondolatokat idéztek fel bennünk, meghökkentők vagy éppen érthetetlenek voltak, véleményformálásra ösztönöztek. A jobb oldali oszlopba a kiválasztott részletekhez megjegyzéseket, benyomásokat, kérdéseket fűzünk.

MOZAIK

A kooperatív tanulás alaptechnikája. Lényege, hogy a megtanulandó tananyagot a csoporttagok számának megfelelően felosztja. A csoport minden tagja valamely részfeladat, kérdés, probléma vagy szövegegység gazdája lesz. Ezt megoldja, megválaszolja, vagy elolvassa, értelmezi a ráeső szövegrészt. Miután az egyes csoporttagok megfelelő „szakértői” tudást szereztek, csoporton belül megtanítják egymásnak, amit tudnak, amire jutottak, amit tapasztaltak, amit megértettek. Cél, hogy minden egyes csoporttag hatékonyan elsajátítsa a teljes témakört. A szakértői mozaik abban különbözik az előbbtől, hogy a „szakértői” tudás megszerzése tanulótársak segítségével történik. Miután a csoporttagok feldolgozták a rájuk eső feladatot, és mielőtt a saját csoporttársaiknak megtanították a kapott résztémát, szakértői csoportokat hoznak létre a kooperatív alcsoportok azon tagjaiból, akik ugyanazt a részkérdést tanulmányozták, ugyanannak a problémának vagy szövegnek a gazdái voltak. A szakértői csoportokban a tanulók eszmecsere-t folytatnak, tisztázzák a felmerülő kérdéseket, problémákat, felkészülnek a tanításra, közösen módszereket terveznek a megtanításra vonatkozóan, vázlatot készítenek.

Megbeszélhetik azt is, hogyan ellenőrzik majd a tanulás eredményességét. Ezután visszatérnek alapcsoportjukba, és megtanítják társaiknak a résztémát. A cél itt is az, hogy a csoport minden tagja hatékonyan sajátítsa el a teljes témát.

PÓKHÁLÓÁBRA

Grafikai szervező, az asszociációs fűrtábra egyszerűbb változata. Egy központi „hívó szóhoz” (fogalomhoz, kifejezéshez, problémához, kérdéshez stb.) társított gondolatok, információk, fogalmak, jelentések, asszociációk összegyűjtését és rögzítését segíti. Használatakor minden, a „hívó szóról” eszünkbe jutó tartalmat a központi kifejezéshez társítunk, és nem gondolkodunk azon, hogy logikai kapcsolatokat vagy alá- fölérendeltségi viszonyokat hozunk létre a felírt jelzésszerű gondolatok között.

TOLLAK KÖZÉPEN, AVAGY LETETTÜK A GARAST

A kerekasztal- körforgó szóbeli változata. Biztosítja, hogy egymás után a csoport minden tagja elmondja és elmondhassa gondolatait. Aki megkezdi mondandóját, leteszi a tollát középre. Aki a tollát már középre tette, vagyis „letette a garast”, megtette hozzászólását, mindaddig nem szólalhat meg újra, amíg a csoport minden tagjának tolla középre nem került.

T- TÁBLÁZAT

Grafikai szervező, jól használható minden olyan egyéni vagy csoportos gondolkodási folyamat rögzítésére, amely egy fogalom, téma vagy kérdés két különböző nézőpontú megközelítésére épül. Különösen hatékony lehet egy vitára való felkészüléskor érvek, ellenérvek elrendezésére. Lehet a ráhangolódás, a jelentésteremtés és a reflektálás szakaszának eljárása is.

VÁNDORLÓ CSOPORTOK

Előzetesen a tanár megfogalmaz a tanulási témához kapcsolódó, meghatározott számú (6-8) kérdést vagy szempontot. Ezeket egyesével egy- egy poszterre felírja, majd a posztereket a terem különböző pontjain kifüggeszti. Az órán kialakított 4-5 fős csoportok mindegyike egy kérdés megválaszolásáért, az adott résztéma megoldásáért vállalja a felelősséget, kidolgozza saját poszterén a feladatot. Ezután a csoportok a tőlük jobbra (vagy balra) kifüggesztett poszterhez járulnak, és meghatározott idő alatt megvitatják a kérdéseket, majd válaszaikat a poszterre írják. Adott jelre a csoportok ismét jobbra (vagy balra) haladnak a következő poszterhez, elolvassák a kérdést, az előző csoport választát, majd írásban hozzáfűzik saját megjegyzéseiket, kiegészítéseiket, kérdéseiket.

A csoportok addig vándorolnak, míg vissza nem térnek ahhoz a poszterhez, ahonnan elindultak. Végül a csoportok lehetőséget kapnak arra, hogy megválaszolják a felmerülő kérdéseket, megvédjék saját álláspontjukat. Ha szűk a hely, könnyebb, ha a poszter vándorol, és a csoport marad helyben.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	2. o.
•Az irodalom eredete, szóbeliség és írásbeliség.....	3. o.
•Népszerű irodalom- szépirodalom.....	6. o.
•Az irodalom mint világlátás.....	9. o.
•Az irodalmi alkotás mint szövegvilág.....	12. o.
•Szövegek beszélgetése.....	15. o.
•Témák, művek, olvasók az időben.....	21. o.
•Műnemek, műfajok.....	24. o.
•Szerző, mű, befogadó.....	68. o.
Felhasznált irodalom.....	31. o.
Mellékletek.....	32. o.
Tartalomjegyzék.....	36. o.